

Боченко О.В.

УДК 373.091.212.3 (470.23-25) «19/20»

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Боченко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Боченко О.В.

В статті розглянуті складові педагогічного процесу навчального закладу, в якому навчався М.К. Реріх та багато видатних діячів науки та мистецтва.

Ключові слова: школа К. Мая, педагогічна мета та завдання гімназії.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
ОДАРЕННОЙ ЛИЧНОСТИ**

Боченко О.В.

В статье рассмотрены основные составляющие педагогического процесса учебного заведения, где учился Н.К. Рерих и много других известных деятелей науки и искусства.

Ключевые слова: школа К.Мая, педагогическая цель и задачи гимназии.

CONDITIONS OF SCHOOL FORMATION TALENTY

Bochenko O.V.

Pedagogical process May school. In May school M. Rareah and many other men learning.

Key words: pedagogical process May school, the aim and problem May school.

“Лише цінність духу та творчості
лежить в основі Буття.
Будемо ж стверджуватись в радощах
творчої праці, в радощах співробітництва,
в радощах пізнання, у всіх тих радощах,
які приведуть нас до великого пізнання
Культури”.

М.К. Реріх

Коли гортаєш сторінки творів М. Реріха, вражає їх призначення до сприйняття сутнього. Назви до глав говорять про велику сутність буття, звертають на себе увагу. Ще й не читав, не гортав сторінок його творів, а здається, що істина життя вже знайдена. Перерахуємо декілька: «Культура», «Прекрасное», «Духовные Сокровища», «Преображение Жизни», «Корни Культуры», «Мудрость Радости», «Знамя Мира», «Созидательная работа», «Вехи Культуры», «Мир всему сущему», «Мысль творящая», «Любовь Непобедимая», «Живая Мудрость», «Мир и Культура», «Священные Основы» та інші. Вдивляєшся у назви і нібито стає зрозумілим у чому сенс життя людини, і відповідно до цього, й сенс виховання. Ще не вивчав, а вже з’являється шлях людської гідності та долі, які стоять на «Священних основах», до яких відносяться Любов, Думка та Творчість. У своїх творах та всім своїм життям М. Реріх доводить, що життя прекрасне, коли є «радість від думки творчої, бо це є мудрість та любов до всього сутнього», які і є головними складовими формування особистості, бо є складовими «Живої Культури». Думки Реріха цікаві, кричущі та невмирущі, з ними потрібно знайомитись та знайомити, на мій погляд, не тільки молодь, яка навчається у вищій школі, а й на різних щаблях зростання особистості.

Стаття не має на меті розглядати ідеї Миколи Костянтиновича, розмова піде про роки шкільного життя Великого Майстра, про складові педагогічного процесу, які не могли не вплинути на формування особистого сприйняття світу, на формування цінностей буття та життєвий шлях особистості. Школа, яка надала життєвих сил для

творчого життя, була дійсно незвичайною. Гімназія Мая, яка відкрилась у середині ХІХ сторіччя, будувалась на новітніх гуманістичних ідеях М. Добролюбова, К. Ушинського, В. Стоюнова, М. Пирогова, В. Водозова К. Мая та інших видатних гуманістах. Саме в «Гімназії К. Мая» навчався майбутній Митець. Ця школа зростила ще багато цікавих, незвичайних людей. Учнями цієї ж школи були: Бенуа Олександр Миколайович – видатний художник та історик мистецтва; Боткін Сергій Михайлович – філолог, професор; Бруні Олександр Олександрович – архітектор в Петербурзі; Буренін Костянтин Вікторович – письменник, перекладач; Гізе Ернест Августович – психіатр, учень Бехтерева; Гримм Герман Давидович – архітектор; Єлісєєв Григорій Григорович – глава відомої торгової фірми; Лиман Борис Олексійович – поет; Лихачов Дмитро Сергійович – літературознавець; Мунц Володимир Олександрович – архітектор Москви; Нувель Вальтер Федорович – музичний та театральний діяч; Римський-Корсаков Андрій Миколайович – засновник «Музикального сучасника»; Серов Валентин Олександрович – художник; Семенов-Тян-Шанський Михайло Дмитрович – географ; Успенський Лев Васильович – письменник; Фаусек Миколай Вікторович – радянський авіаконструктор та багато інших видатних людей науки та мистецтва.

Цікаво, що впродовж багато років вчитись до неї йшли діти однієї сім'ї. «Школу Мая» закінчили: 8 представників Римських-Корсаків, 5 – Рерихів, 4 – сім'ї Оль, 3 – Кракау, 3 – Бруні, 6 – Семенових-Тян-Шанських, 8 – Бенуа; діти Гедіке, Кричинського, Петіпа, Редькіна, Рубінштейна та багато інших, які не тільки багато зробили для розвитку цивілізації, але й, як згадує один з її вихованців, «за роки свого життя не занести свою честь та гідність, не впали духовно», бо у цій школі був «особливий дух, дух тепла та довір'я до учнів». Саме цей дух нагадує школу В. Сухомлинського, який головною складовою освіти зробив Радість навчання, гідність та повагу до кожної особистості, бо вважав, «що недовір'я паралізує душу та діяльність, страх – розум». Та й мета однієї та іншої школи дуже співзвучні – «виховати всебічно обдаровану високоморальну людину, яка б легко оволоділа би будь-якою спеціальністю» – мета школи Мая. Так може потрібно розглянути шкільну систему, яка зростила так багато силь-

них духом та талановитих особистостей, яких знає увесь світ, яка «була для них лише відлунням дворянської «сословности», бо саме життя її вихованців дає нам судження про педагогічний процес у цьому закладі. І ось, що можна з'ясувати: освіта в цій школі, як і повинно бути, підпорядковувалась вихованню, а змістом навчання було – **виявлення особливостей та талантів учнів та їх розвиток**. Головною ідеєю педагогічного спілкування гімназії була ідея Я. Коменського, яка й створювала, за згадками її випускників, «неповторний дух школи» – «спочатку люби, потім навчай», ідея, яка поєднує відношення вчителя до учня з результатами навчання.

«Гімназія Мая» жила за такими педагогічними законами:

- повага до особистості учня – «повага старшого до молодшого обов'язкова»;
- врахування індивідуальних особливостей;
- виявлення та розвиток талантів учнів;
- психолого-педагогічна підтримка учнів впродовж всього навчального року;
- демократичний стиль життя школи, як вектор її існування;
- єдність вимог всього педагогічного колективу;
- виховання інтелігентності з самого початку навчання;
- творчий характер освіти та виховання;
- створення педагогічних умов для формування позитивних якостей особистості;
- у навчанні – відсутність «середнього» учня;
- дидактичні принципи – принципи навчання за Я. Коменським;
- у навчанні – пошук істини, а не бездумне зазубрювання;
- педагог відповідає за все, що робиться у школі та на уроці, за «кожне слово, жест, дію»;
- педагогічний процес спрямований на самовиховання – «продовжуйте виховувати себе в душі тієї людяності, зерна якої ми намагались зростити» [2, 59 с.].

Всю програму розвитку цієї школи можна прочитати в промові директора цього закладу до його випускників: «Мы всегда признавали ваше право на ваше детство и юность. Ради единичных случаев дурного пользования свободой, я не считал возможным стеснять всех,

пугать страхами, возлагать непосильными для данного возраста заботами. Пусть школьные годы будут годами светлой радости. В обучении вашем мы прежде всего имели в виду **развитие личности, человек не как средство, а как самоцель. Не специальные профессиональные задачи ставили мы, а выработку в вас широкого и глубокого понимания жизни.** «Ищи и будь человеком» – слова Пирогова **повторяем мы вам» [2, 59 с.]**.

Живий, потужний організм гімназії був керований чудовим педагогічним колективом, який не відступав від демократичного стилю керівництва при різних історичних подіях. Багато теплих слів було сказано тими, хто закінчив цей навчальний заклад, які почути, було б успіхом для кожного педагога і в наші часи. Ось, що написала мати одного учня його вчителів (змінювати мову оригінала вважаю недоцільно): «Вы душу свою вкладывали в каждый свой урок. Вы понимали юные способности, Вы любили свое дело и своих учеников, а они любили Вас. Вы всегда искренно радовались за них, и давали полную возможность развиваться. Сколько светлых мыслей, благороднейших чувств, честных взглядов будили Вы в юных головах и сердцах. Все лучшее в них Вы всегда вызывали к жизни, согревали, направляли». У цих словах все, що можна сказати про необхідний стан кожного навчального закладу, де повинні працювати саме такі педагоги.

Л. Успенський так сказав про особистість вчителя цієї школи «... тут нема і не може бути педагогів «людей у футлярах», чиновників у мундирах. Ця школа давала своїм учням головне – любов до знань і життя, та вміння літати самому, насолоджуючись самим процесом зросту. Сміливо скажу, що у тому інтелекту альному фонді, який я приношу до кінця життя – $\frac{3}{4}$ склалося в мені ще у гімназії» [2, 123 с.]

Ось ми і розглянули умови успішності педагогічного процесу, який потім були здійснені і А. Макаренком, і В. Сухомлинським, і В. Шаталовим, і Ш. Амонашвілі. А саме: глибока повага до особистості учня, яка не має нічого спільного з приниженням людської гідності. Емоційно-психологічне становище – оптимістичне, або як назвав А. Макаренко – мажорне. При цьому мікрокліматі присутні: радість спілкування, радість пізнання, довір'я, взаєморозуміння, бадьорість. Такий метод Сухомлинський назвав «емоційне пробудження розуму.

Від позитивних емоцій до розвитку розумових здібностей». Учням, які знаходяться у такій атмосфері, характерна свідомо дисципліна, про яку Макаренко писав як про результат успішної педагогічної діяльності. Тому, якщо на уроці пригнічується гідність, самостійність думки; присутні нервозність, недовіра, неповага до учня, незалежно від програми та методики навчання, відсутня й активна діяльність учнів, а загалом, може сприяти психологічному стресові, який веде не тільки до агресії, а й не додає й фізичного здоров'я, та й не штовхає до самовдосконалення особистість. Все це і є основою буття людини, за думкою М. Реріха. Ось чому він і розглядає Мудрість Радості Думки та Праці «Творящої», що і є Перетворенням Життя, що саме й виніс він з гімназії, де навчався. Та й жив за цими законами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рерих Н. Держава света. – Рига: Виеда, 1992. – 286 с.
2. Лихачев Д.С. Школа на Васильевском. – Москва: Просвещение, 1990. – 159 с.
3. Коменский Я. Избр.пед. соч.: в 2-х т. – Москва: Педагогика, 1982.
4. Амонашвили Ш. Единство цели. – Москва: Просвещение, 1988.
5. Шаталов В. Точка опоры. – Москва: Педагогика, 1979.
6. Сухомлинский В. Сердце отдаю детям. – Киев, 1980.